

MASARYKOVA UNIVERZITA

Geografie města

Historický koncept města

Město a jeho historie

- ❑ Nárůst potravinářské produkce -> vznik míst spotřeby.
- ❑ Rozvoj velmi úrodných, zavlažovaných oblastí JZ Asie (tzv. Úrodný půlměsíc), údolí dolního Nilu, oblasti při Indu a při tocích čínských řek.
- ❑ Abychom pochopili současný vzhled měst je nutné znát jeho vývoj (historické plány měst).

Nejstarší města

- ❏ Poloha na pahorcích (bezpečnostní důvody) – JZ Asie, antropogenní původ – mohyly tehdejších kultur.
- ❏ Mnohé byly zničeny člověkem či přírodní katastrofou – vytvářely se nánosy na kterých docházelo k nové zástavbě.
- ❏ Vznikly různé hradiště, oppida a další sídla.

Tab. 14 Nejstarší města Starého světa

Asie		Evropa		Afrika	
město, země	rok založení př. n. l.	město, země	rok založení př. n. l.	město, země	rok založení před n. l.
Jericho, Jordánsko	4000	Zürich, Švýcarsko	3000 ?	Gíza, Egypt	před 2568
Gaziantep, Turecko	3650 ?	Lisboa, Portugalsko	2000 ?	Asijút, Egypt	před 2160
Jeruzalém, Izrael	3000 ?	Porto, Portugalsko	2000 ?	Uksur (Luxor), Egypt	před 2160
Kirkuk, Irák	3000 ?	Athenai, Řecko	před 13. st.	Tandža, Maroko	15. st.
Konya, Turecko	2600 ?	La Coruña, Španělsko	před 12. st.	Taráblus, Libye	7. st.
Si-an, Čína	2205 ?	Malaga, Španělsko	12. st.	Asván, Egypt	6. st.
Šao-hing, Čína	2000 ?	Cadiz, Španělsko	1100 ?	Bengházi, Libye	6. st.
Lo-jang, Čína	1900 ?	Pisa, Itálie	11. st.	Tunis, Tunisko	4. st.
Ammán, Jordánsko	17. st.	Metz, Francie	1000 ?	Alexandria, Egypt	332
Ankara, Turecko	17. st.	Roma, Itálie	1000 ?	Constantine (Ksentína), Alžírsko	3. st.
Čang-čich, Čína	16. st.	Toulon, Francie	9. st.	Sfáks, Tunisko	2. st. n. l.
Tel-Aviv	před 1472	Córdoba, Španělsko	před 8. st.	Káhira, Egypt	641 n. l.
Gaza, Egypt	1468 ?	Cannes, Francie	8. st.	Annába, Alžírsko	7. st. n. l.
Bejrút, Libanon	15. st.	Catania, Itálie	8. st.	Mombasa, Keňa	8. st. n. l.
Liao-jang, Čína	15. st.	Messina, Itálie	8. st.	Fás (Fez), Maroko	808 n. l.
Dimašk, Sýrie	před 14. st.	Palermo, Itálie	8. st.	Mogadishio, Somálsko	908 n. l.
Varánasí, Indie	12. st.	Ravenna, Itálie	8. st.	Alžír (Džazáír), Alžírsko	10. st. n. l.
Piong-jang, Korea	1122 ?	Reggio di Calabria, Itálie	8. st.	Oran (Wahrán), Alžírsko	10. st. n. l.
Hamadan, Írán	11. st.	Siracusa, Itálie	734	Mahalla-el-Kubra, Egypt	985 ? n. l.
Izmír, Turecko	11. st.	Taranto, Itálie	708	Meknes, Maroko	11. st. n. l.
Pej-ťing, Čína	11. st.	Terni, Itálie	672	Rabat, Maroko	11. st. n. l.
Halab, Sýrie	před 1000	Istanbul, Turecko	658	Marrákeš, Maroko	1062 n. l.
Čchang-čou, Čína	10. st.	Constanța, Rumunsko	7. st.	Tanta, Egypt	12. st. n. l.
Čche-čou, Čína	10. st.	Huelva, Španělsko	7. st.	Timbuktu, Mali	1215 n. l.

Nejstarší města

- Nejstarší města – ***Jericho*** a ***Gaziantep***.
- Epos o Gilgamešovi – město ***Ur*** – 5 km², opevněno 5 m širokou a 9,5 km dlouhou hradbou. Místem tržiště.
- Další města – ***Babylón*** a ***Eridu***.
- Epos o Babylónu – 88 km od Bagdádu, založeno před 6 000 lety – bohaté město – paláce, zahrady apod.

Mezopotámské městské stavby

- Neexistuje stavební kámen!
- Stavělo se z hlíny – uplácané vysušené cihly – vepřovice, dále se používal rákos.
- Zárodky výškových staveb (babylónské věže, sikuraty)
- Stavby byly orientovány dle 4 hlavních směrů větru.
- Půdorys – výtvar bohů.

- Nejstarší městský plán – metropole Nippur na řece Eufkrat.

- Prameny – eposy, knihy, Bible.

Egyptská města

- ❏ Mennofer (Memfis) – 3100 př. n.l. – významné poutní místo Egypta zničené Asyřany.
- ❏ Wéset (Théby) – po sjednocení Egypta hlavní město – centrum administrativy, kulturní památky a skalní města.
- ❏ Budovaly se chrámy s reliéfy a skalní hroby. Stavební kámen se lámal v údolí Rahnu, jehož plán na papyrusu je považován za nejstarší mapu světa.

Indie

- ❏ Prameny – eposy a knihy o stavbě města – Mánására a Šipašástra – první zárodky architektonického řešení a klasifikačního třídění!
- ❏ Města – soustava čtverců – s velikostí čtverce roste význam města.
- ❏ Ideální město – tvar obdélníka – delší strana = dvojnásobek strany kratší. Uprostřed městské brány – spojeny ulicemi.
- ❏ ***Harappa a Mohéndžo-Dáro.***

Čína

- ❏ Čtvercový půdorys (5 km), každá strana má 3 brány.
- ❏ Uvnitř – 9 x 9 ulic orientované z každé světové strany.
- ❏ Ideální město – z jedné strany kryto horami a z druhé obtékáno řekou.
- ❏ ***Si-an, Sao-hing a Lo-jang***

Tab. 15 Nejstarší města Ameriky

Jižní a Střední Amerika		Severní Amerika	
město, země	rok založení	město, země	rok založení
Quito, Ecuador	1000 ?n.l.		
Cuzco, Peru	11. st.	Toluca, Mexico	1120 ?n.l.
		Jalapa, Veracruz, Mex.	1313 ?
		Ciudad de México, Mex.	1325
Cartagena, Kolumbie	1533	Queratero, Mex.	1440
Lima, Peru	1535	Orizaba, Veracruz, Mex.	1457
Olinda, Pernam., Brazílie	1535	Oaxaca, Mex.	1486
Recife, Pernam., Brazílie	1535 ?	Santo Domingo, Domin. rep.	1496
Victoria, Espirito Santo, Brazílie	1535	Santiago de los Caballeros, Domin. rep.	1504
Cali, Kolumbie	1536	Santiago de Cuba, Kuba	1514
Santos, São Paulo, Brazílie	1536	Havana, Kuba	1519
Asuncion, Paraguay	1537	Cuernavaca, Mex.	před 1521
Callao, Peru	1537	Managua, Nikaragua	před 1521
Guayaquil, Ecuador	1537	San Juan, Puerto Rico	1521
Sucre, Bolívie	před 1538	San Salvador, El Salvador	1525
Bogota, Kolumbie	1538	Wilemstad, Niz. Antily	1527
Arequipa, Peru	1540	Camaguey, Kuba	1528
Paramaribo, Surinam	1540 ?	San Miguel, El Salvador	1530
Santiago, Chile	1541	Tepic, Mex.	1531
Valparaiso, Chile	1544 ?	Puebla, Mex.	1532
La Paz, Bolívie	1548	Culiacan, Mex.	1533
Salvador, Bahia, Brazílie	1549	San Pedro Sula, Honduras	1536
Concepcion, Chile	1550		

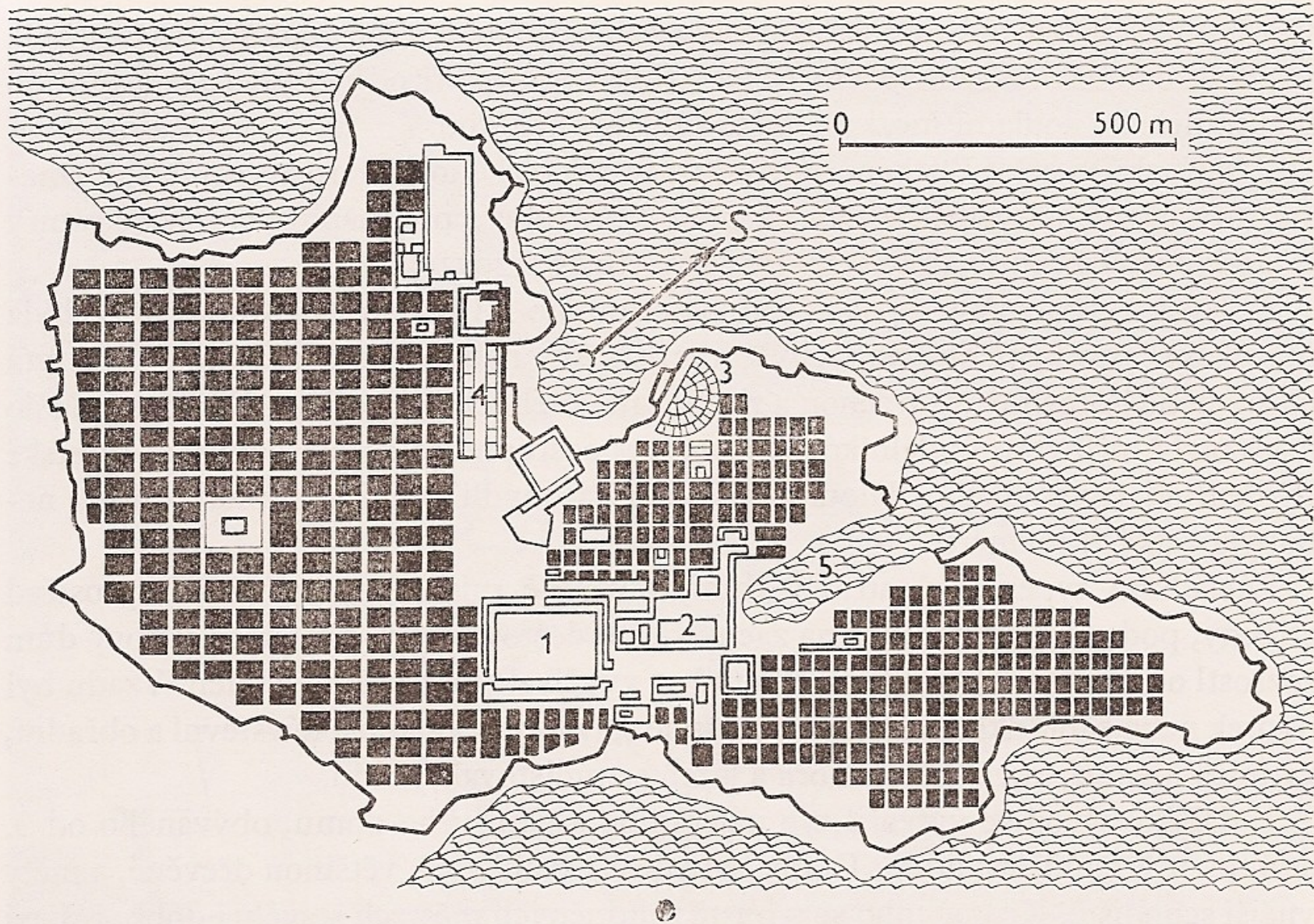
Pramen: Showers 1973: The World in Figures, str. 145—147.

Evropa

- ❏ Rozvoj měst na pobřeží Středozemního moře – obchodní a obranné funkce.
- ❏ Féničané a Řekové.
- ❏ Féničané – oblast Libanonu a Sýrie, Afriky. Města měla obchodní charakter. Postupem času vznikala další města – ***Leptis Magna, Oia a Sabratha.***
- ❏ ***Kartágo*** – 814 př.n.l. – svým bohatstvím předčilo ostatní města.

Řekové

- Pobřeží Středozemního a Černého moře.
- Honosné stavby – akropole, tržní agory, stadiony, amfiteátry.
- Vznikala tzv. „polis“. Plánovitost a přesnost – pravidelný půdorys protínajících se ulic – hippodamický (šachovnicový).
- ***Athény, Miletos, Neapolis, Dimašk*** apod.

Půdorys města Miletos, založeného Řeky na egejském pobřeží. Vůči pevnině i moři bylo město chráněno mohutnými hradbami. 1 – tržiště z 3. stol. př.n.l., 2 – radnice ze 4. stol. př.n.l., 3 – amfiteátr z 2. stol. př.n.l., 4 – stadión, 5 – přístav. (Podle Ľ. Hruzy kreslil Ľ. Mojdl.)

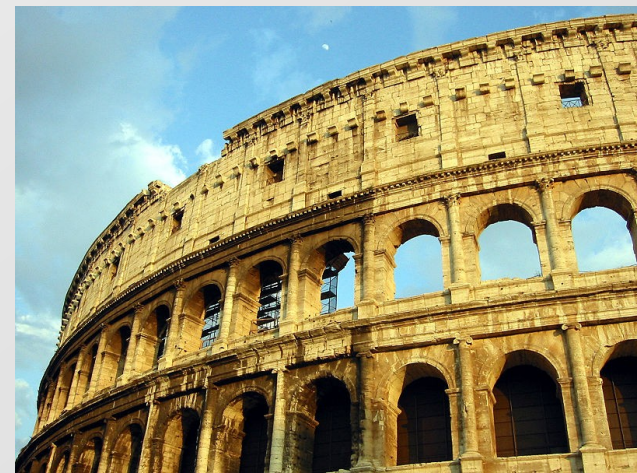
a na rovinně mezi nimi byl palác, později přeměněný na tržiště. V době republiky

Římané

- ❏ Nejstarší obydlím – chýše okrouhlého nebo oválného půdorysu, která oblou nebo hřebenovou střechou z lehkého materiálu.
- ❏ Základní znak – skromnost.
- ❏ Atriový dům – místnost s otvorem uprostřed střechy, později různé další pokojíky, dílny a krámky.
- ❏ Nájemní patrový dům – od 3. století př.n.l. obývaný chudými lidmi – spodek obchod, dílna, horní patro obytné.
- ❏ Stavební materiál – hlína, dřevo, štěrk, vápenec, kamení, šindelová střecha, později tašky z pálené hlíny.

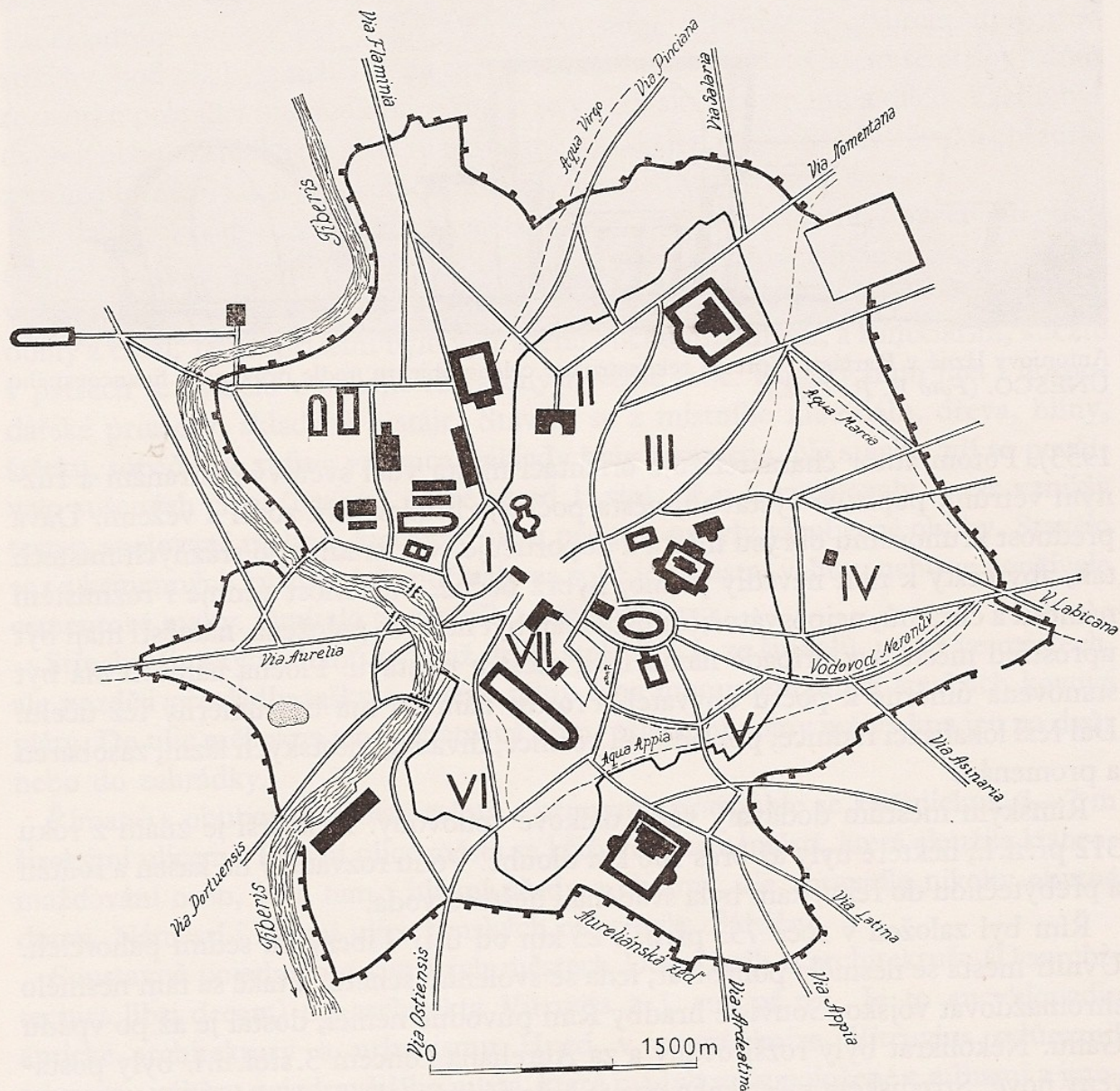
Římané

- Ulice přímé, pravouhle se křižující, 3 – 7 m široké. Náměstí – chrám, shromažďování osob. Ulice a náměstí byly dlážděny.
- Řím** – založen 753 př.n.l. na sedmi pahorcích. Neměl souvislé hradby. Střediskem života bylo fórum a Colosseum.

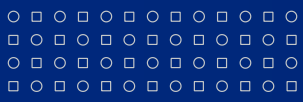

Římané

- ❏ Města vznikla z vojenských táborů – pravidelný, šachovnicovitý půdorys, hradby a 2 na sobě kolmé třídy.
- ❏ Delší třída (decumanus) ve směru sever-jih rozdělovala město na dvě stejné části. Kratší třída (cardo) členilo město nerovnoměrně.
- ❏ Města založená na pravidelném šachovnicovitém půdorysu byla zakládána na území celé římské říše.

Antický Řím se rozkládal na sedmi pahorcích nad řekou Tiberou. Jejich názvy: I – Kapitol, II – Quirinalis, III – Viminalis, IV – Esquilinus, V – Caelius, VI – Aventinus, VII – Palatinus. (Kreslil J. Mojdl.)

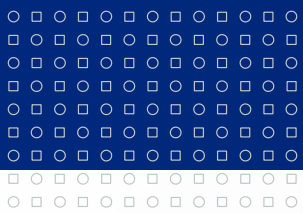

Barcelona a známá ulice Diagonal (arch. Cerda)

Znaky města (dle Sýkory)

- Vysoká hustota a koncentrace obyvatelstva.
- Relativní velikost (v porovnání s jinými sídly).
- Vysoká koncentrace a kompaktnost zástavby.
- Specifická demografická, profesní a sociální skladba obyvatelstva.
- Koncentrace správních, řídicích a obslužných funkcí, jejichž význam přesahuje hranice vlastního města.
- Vysoká vnitřní diferenciací (různorodost) atd.

Vývoj měst v českých zemích

Historický vývoj

- První města vznikla v období Velkomoravské říše.
- Osídlení se začalo odlišovat od venkovského okolí.
- ***Staré Město u Uherského Hradiště, Nitra, Mikulčice.***
- Výrazné ovlivnění vývoje města nastalo ve středověku.
- Podél řek a v údolích – obranné a obchodní funkce.
- Koncentrace správních, řídicích a obslužných funkcí, jejichž význam přesahuje hranice vlastního města.
- Rozvoj v 12. a 13. století.
- Mnoho měst vzniklo za vlády Přemysla Otakara II.

Historický vývoj

- Právní základy - soubor práv, která svým obyvatelům poskytovala relativně privilegované sociální postavení a komunitě dávala právní a správní privilegia.
- Zakládající listina města – první písemné zmínky o sídle.
- Městská práva - vymezují vztah středověkého města k panovníkovi, resp. vrchnosti a vzájemné vztahy členů této komunity. Vytváření okruhů jednotlivých právních souborů.
- Např. právo na městský soud, právo pořádání trhů, várečné právo apod.

Historický vývoj

- Okruh měst s magdeburským městským právem (např. Uničov, , Bruntál, Přebouč, Hradec Králové, Litoměřice, Kolín, Kouřim),
- okruh měst s norimberským městským právem (např. Cheb),
- okruh měst s hlubčickým městským právem, které vycházelo z magdeburského městského práva (např. Hranice, Horní Benešov, Uherský Brod).

Historický vývoj měst

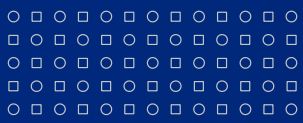
- Do konce 14. století vzniklo na českém území přibližně 50 královských měst.
- Nejvýznamnější sídla – Praha, Brno, Kutná Hora apod.
- Poddanská městečka - asi 1 400 těchto menších lokalit, kde nejčastěji žilo asi okolo 300 obyvatel.
- Specifická demografická, profesní a sociální skladba obyvatelstva – vytvářejí se třídy tzv. patriciát.
- Úřad města zastával rychtář a rada konšelů (přední vrstva měšťanů).

Městská zástavba v historii

- Ve 13. století – první parcelace a zbudování některých pro chod města nutných institucí (rychtářský úřad, masné krámy, mlýn apod.).
- Růst měst nikoli urbanizací, ale zakládáním nového města v bezprostředním sousedství starého – vznik nového typu měst – **složená**. Nové město má šachovnicovitý půdorys uprostřed s náměstím a obranný příkop s hradbami.
- Základními prvky města jsou hradby, náměstí, jednoduché měšťanské domy, institucionální domy (úřad, rychta apod.).

Městská zástavba v historii

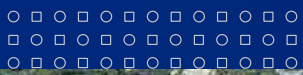
- Renesance – obranný faktor – ústřední postavení zaujímá hrad, či zámek.
- Hledala se vhodnější forma obrany – např. půdorys devítiúhelníku, předsunutá bašty (Jihlava), budování města jako pevnosti (Terezín).
- V 16. století existovalo v českých zemích 41 královských měst a asi 700 poddanských měst a městeček.
- Vznikly cechy a nastal rozvoj průmyslu.
- Baroko – reprezentační budovy, velké parky a zahrady, morové či jiné sloupy (např. Praha, Olomouc).

MASARYKOVA UNIVERZITA

www.muni.cz

Vodňany